

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ ๑๒๘

INTRODUCTION TO DRAMATIC ARTS

DEPARTMENT OF DRAMATIC ARTS • CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปรีทัศน์ศิลปการละคร

ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นพมาศ แว่วหงส์ บรรณาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ 5

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ 124

ปริทัศน์ศิลปการละคร

ภาควิชาศิลปการละคร
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร
2562

ภาควิชาศิลปการละคร

ปริทัศน์ศิลปการละคร

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558

272 หน้า

ISBN: 978-616-551-160-5

ลิขสิทธิ์ของ	โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองคณบดีฝ่ายวิจัย	รศ.ดร.ณัฐมา พงศ์ไพโรจน์

พิมพ์ครั้งที่ 1	จำนวน 1,000 เล่ม	สิงหาคม	พ.ศ. 2550
พิมพ์ครั้งที่ 2	จำนวน 1,000 เล่ม	กรกฎาคม	พ.ศ. 2553
พิมพ์ครั้งที่ 3	จำนวน 1,000 เล่ม	พฤษภาคม	พ.ศ. 2556
พิมพ์ครั้งที่ 4	จำนวน 1,000 เล่ม	กันยายน	พ.ศ. 2558
พิมพ์ครั้งที่ 5	จำนวน 1,000 เล่ม	มิถุนายน	พ.ศ. 2562

คำนำ

รายวิชาปริทัศน์ศิลปะการละครมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการแนะนำให้นิสิตรู้จัก เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปะการละครอันมีเนื้อหาต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นละคร ทั้งในเรื่องของบทละคร การกำกับการแสดง การแสดง ฉาก แสงและดนตรี นอกจากนี้ยังเป็นการแนะนำให้รู้จักกับละครในประเภทและแนวการนำเสนอต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจักษ์และวิจารณ์ได้ ด้วยเนื้อหาที่หลากหลายนี้ รายวิชานี้จึงเป็นการสอนร่วมกันของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ของศิลปะการละคร

อนึ่ง อันเนื่องมาจากจุดประสงค์ของรายวิชาที่ต้องการจะวางพื้นฐานให้แก่นิสิตที่จะเรียนวิชาศิลปการละครต่อไป รายวิชานี้จึงไม่ได้มุ่งที่จะสอนนิสิตในเชิงปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ของการละคร นอกเหนือไปจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่างและมองเห็นคุณค่าในเชิงศิลปะได้ในระดับพื้นฐาน

ตำราเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยครอบคลุมเนื้อหาต่าง ๆ โดยกว้างขวาง เพื่อที่จะให้มีการยกตัวอย่างให้นิสิตประจักษ์ในชั้นเรียน โดยมุ่งเน้นไปที่ตัวอย่างของละครหรือภาพยนตร์ที่มีอยู่ทั่วไป

คณาจารย์ผู้ร่วมเขียนตำราได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์สดใส พันธุมโกมล ผู้ก่อตั้งภาควิชาศิลปการละคร ให้นำบางส่วนของหนังสือที่อาจารย์เคยเขียนไว้มาใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเภทและรูปแบบต่าง ๆ ของละคร จึงใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นพมาส แววหงส์

กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทที่ 1	องค์ประกอบของบทละคร นพมาศ แว่วหงส์	1
บทที่ 2	ประเภทละคร สดใส พันธุ์โกมล	15
บทที่ 3	แนวทางการนำเสนอ สดใส พันธุ์โกมล	35
บทที่ 4	การกำกับการแสดง ดั่งกมล ณ ป้อมเพชร์	66
บทที่ 5	การแสดง ตรีดาว อภัยวงศ์	96
บทที่ 6	เสียงในละคร จารุณี หงส์จารุ	116
บทที่ 7	การเคลื่อนไหวในละคร จารุณี หงส์จารุ	138
บทที่ 8	ภาพบนเวที ฤทธิรงค์ จิวากานนท์	153
บทที่ 9	บทบาทของงานด้านเทคนิคกับการแสดง กฤษรา วัชรภากริษา	169
บทที่ 10	การวิจารณ์ละครเวที ปวีตร มหาสารินันท์	191
บทที่ 11	การละครเอเชีย กุลธิดา มณีรัตน์	207
ภาคผนวก	ศิลปะการละครไทยในปัจจุบัน ดั่งกมล ณ ป้อมเพชร์	226

บทที่ 1

องค์ประกอบของบทละคร

นพมาศ แวหงส์

1. จุดประสงค์ของงานเขียนประเภทบทละคร

บทละครเป็นรูปแบบเฉพาะตัวที่ต่างจากงานเขียนชนิดอื่นอย่างเช่นเรื่องสั้น นวนิยาย บทกวี หรือมหากาพย์ ความแตกต่างที่สำคัญไม่ได้อยู่ที่ขนาดความสั้นยาว ศิลปะการประพันธ์ หรือฉันทลักษณ์ แต่อยู่ที่วัตถุประสงค์ในการเขียน บทละครไม่ได้เขียนขึ้นสำหรับให้อ่าน แต่เขียนขึ้นเพื่อใช้สำหรับนำไปจัดแสดงเป็นละคร ในขณะที่งานเขียนชนิดอื่นๆเขียนขึ้นสำหรับประสบการณ์ส่วนตัวในการอ่านโดยตรง แต่บทละครเขียนขึ้นเพื่อให้ศิลปินด้านการละครนำไปถ่ายทอดในรูปของการแสดงละครบนเวทีสำหรับผู้ชม

2. รูปแบบของบทละคร

บทละครโดยทั่วไปประกอบด้วยรายชื่อตัวละคร การบรรยายบุคลิกลักษณะและความสัมพันธ์ของตัวละคร การบรรยายฉากและภาพบนเวที การแบ่งเป็นองก์และ/หรือฉาก การเข้าออกของตัวละคร คำพูดของตัวละครและการบ่งถึงสิ่งที่คนดูจะได้เห็นบนเวที เช่นการเคลื่อนไหวและอากัปกริยาของตัวละคร แต่โดยหลักๆ แล้ว บทละครส่วนใหญ่จะมีชื่อตัวละครและคำพูดหรือบทสนทนาเป็นสาระสำคัญ โดยมีคำบรรยายภาพหรืออากัปกริยาของตัวละครแทรกอยู่เพียงประปราย หรือแทบไม่มีเลย ซึ่งขึ้นอยู่กับสมัยนิยมและสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารให้แก่ศิลปินผู้จะทำหน้าที่ถ่ายทอดตัวหนังสือในบทละครออกมาเป็นภาพบนเวทีและการแสดง ศิลปินเหล่านี้ประกอบด้วยผู้กำกับการแสดง นักแสดง ผู้ออกแบบฉาก ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้ออกแบบแสง ผู้ประพันธ์ดนตรีและเพลง และผู้ร่วมงานอื่นๆ อีกมาก

เราอาจเห็นบทละครในรูปลักษณะดังนี้

นิมิตหมาย

เมฆหมอกหนาที่บดบังกระจายอยู่ทั่วอาณาบริเวณ หินผาร่วงหล่นพรุลงมา ซากปรักหักพังของปราสาทราชมนต์เฒ่าและป้อมปราการ

กลุ่มดาวราศีสิงห์ กัณย์ และตุล ปรากฏส่องสว่าง มีดาวพฤหัสบดีทอแสงสุกใสอยู่
ท่ามกลางหมู่ดาวทั้งมวล

บนยอดเมฆ ธิดาองค์อมรินทร์สถิตประทับยืนอยู่ สุรเสียงขององค์อมรินทร์ก้องกังวาน
ลงมาจากเบื้องบน

สุรเสียง เจ้าอยู่ ณ หนใด ธิดาแห่งเรา
ธิดา อยู่ตรงนี้เพคะ เสด็จพ่อ อยู่ตรงนี้
สุรเสียง เจ้าหลงเที่ยวเพลินไปหน่อยแล้ว ลูกรัก ระวังตัวไว้ให้ดี
 เจ้ากำลังพลัดลงไปสู่เบื้องต่ำ เจ้ามาอยู่ตรงนี้ได้อย่างไรกัน
ธิดา หม่อมฉันล่องลอยไปกับก้อนเมฆ
 ไล่ตามทัศนาศระกายฟ้าแลบแปลบปลาบ
 จากดวงมณีของนางเมขลาเพลินอยู่ พลันเมฆาก็ดิ่งลงสู่เบื้องล่าง
 ต่ำลงและต่ำลง โปรดบอกหม่อมฉันด้วยเถิดเพคะ เสด็จพ่อ
 หม่อมฉันกำลังลวงล้ำเข้ามา ณ แดนใด
สุรเสียง อากาศช่างหนาที่มืดแสน ปีมว่าจะสูญหายใจเข้าไปมิได้
 เจ้ากำลังล่องลี้วลงจากทวยภูมิสู่แดนตติยภูมิ
 จากดาวประกายพริกที่ส่องสว่างยามอรุณ เคลื่อนคล้อยล่องลี้วลงมาลิบลิบ
 เจ้ากำลังล่องเข้าสู่บรรยากาศแห่งพิภพมนุษย์ แลไปทางไหนซิ
 จักรราศีแห่งระบบสุริยะ ดาวประกายพริกกำลังจะลับดวง
 อรุณรุ่งก็ตกันทิวาออกจากราตรี
ธิดา พระองค์ตรัสถึงพิภพแห่งมนุษย์ ทรงหมายถึงปฐพีที่มีอมน ณ เบื้องล่าง
 ซึ่งองค์จักราเธอสอดแสงไปเพื่อแผ่นะหรือเพคะ

ด้วยรูปแบบที่ปรากฏเป็นชื่อตัวละครพร้อมกับคำพูดโต้ตอบต่อเนื่องกันไปเช่นนี้ ผู้ที่ไม่
คุ้นเคยอาจจะอ่านบทละครอย่างติดขัดและแทบไม่ค่อยเข้าใจ หลักสำคัญในการอ่านบทละครให้
เข้าใจ เห็นคุณค่า เพลิดเพลินและสามารถวิเคราะห์คุณค่าของบทละครได้อย่างถ่องแท้ ผู้อ่าน
จำต้องใช้จินตนาการวาดภาพสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ตรงหน้า เสมือนหนึ่งว่ากำลังไปนั่งชมการ
แสดงละครเรื่องนั้นๆ อยู่ ใช้จินตนาการสร้างมโนภาพสิ่งที่เห็นในโลกของตัวละครบนเวที
เพื่อให้เห็นบุคลิกลักษณะท่าทางและการเคลื่อนไหวของตัวละคร สีสันเครื่องแต่งกายและ
ลักษณะของฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น รวมทั้งแสง สี เสียง บรรยากาศและ
อารมณ์ของเรื่อง เป็นต้น

3. องค์ประกอบของละคร

อริสโตเติล ปราชญ์ชาวกรีกในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสต์ศักราช กล่าวว่าละครประกอบด้วย องค์ประกอบ 6 ส่วน โดยเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ คือ โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) ความคิด (Thought) ภาษา (Diction) เพลง (Song) และภาพ (Spectacle) และกล่าวต่อไปอีกว่าทั้งหมดนี้รวมเป็นละครที่สมบูรณ์แล้ว องค์ประกอบทั้งหกครอบคลุมทุกอย่างที่มีอยู่ในละคร ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้อีกแล้ว ไม่ว่าเราจะพูดถึงละครในด้านใดก็ตาม เราจะสามารถจัดไว้ในองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งได้เสมอ

จากทฤษฎีการละครที่อริสโตเติลเขียนไว้ราวสองพันสี่ร้อยปีมาแล้ว เรายังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับละครทุกยุคทุกสมัยตราบนับปัจจุบันนี้ โดยสรุปเป็นองค์ประกอบหลักๆ หกส่วนคือ โครงเรื่อง ตัวละคร ความคิด ภาษา เสียง และภาพ จะเห็นว่ามี การปรับเปลี่ยนเพียงในด้านของ “เพลง” ที่ขยายมาเป็น “เสียง” เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากเพลงเป็นส่วนสำคัญของละครกรีกซึ่งมีพัฒนาการมาจากการร้องเพลงสดุดีเทพเจ้าและวีรบุรุษ โดยกลุ่มคอรัส (chorus) บทบาทของคอรัสซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในละครค่อยๆ ลดน้อยลงเรื่อยๆ ขณะที่ความสำคัญย้ายไปอยู่ที่บทบาทของตัวละครซึ่งมีเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามละครกรีกก็ยังมีคอรัสเป็นส่วนหนึ่งในประเพณีการแสดงอยู่ตลอดมา “เพลง” จึงถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในละครกรีก

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของละครที่เราจะใช้พิจารณาและวิเคราะห์เมื่ออ่านบทละคร มี 6 ส่วน ได้แก่

1. โครงเรื่อง
2. ตัวละคร
3. ความคิด
4. ภาษา
5. เสียง
6. ภาพ

เราจะได้พิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการนำบทละครมาแยกแยะเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์โครงสร้างของละคร เพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเพื่อการประเมินคุณค่าของบทละครแต่ละเรื่อง อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของละครต่อไปนี้ รวบรวมมาจากความคิดของนักการละครในยุคหลังๆ หลายคน มิได้มาจากอริสโตเติลโดยตรง ความหมายบางอย่างจึงอาจแปรเปลี่ยนไปจากความหมายที่อริสโตเติลให้นิยามไว้ ทั้งนี้เนื่องจากละครปัจจุบันได้พัฒนาและผันแปรไปจากละครในอดีตไปมากพอควร